GYURÁCZ FERENC

FÜGGETLENEK

Nyolcvanöt éve kiáltották ki a Lajta-bánságot

Megjelent a *Magyar Nemzet* 2006. október 7-ei számában.

A Trianon előtti Magyarország három nyugat-dunántúli vármegyéje – Vas, Sopron és Moson – közül az első kettőben a magyarság a lakosok abszolút többségét tette ki, a harmadikban pedig nagyjából kétötödét. Az első világháború végén hallhatóvá vált osztrák irredenta eszme képviselői e megyék majdnem egészét, továbbá még Pozsony vármegyét is Ausztriához kívánták csatolni. A Saint-Germain-i és a trianoni békeparancs kiadói – a wilsoni etnikai elv paravánja mögött – hatalmi érdekek sugallatára meghallották ezt az igényt, és a három nyugat-dunántúli vármegye nyugati felét, Sopron városával együtt, Ausztriának ítélték. Annak az Ausztriának, amely Magyarországgal együtt, közös uralkodóház jogara alatt harcolta végig és veszítette el az első világháborút, és magyar megítélés szerint a döntő felelősséget viselte annak megkezdéséért.

A szívünk gyökeréig megalázó trianoni diktátum végrehajtása 1921-ben már csak Nyugat-Magyarországon váratott magára. A keserűség és a volt társország csalárdsága miatti felháborodás lángja azonban itt – ellentétben a többi területtel – képes volt meggyújtani a fegyveres ellenállás kanócát, és ezzel megmenteni a magyar nemzet becsületét…

Az azóta eltelt 85 évben a ma Burgenlandnak nevezett terület asszimilációja szinte teljesen végbement. Ez az a terület, amelyről már a II. világháború előtti irredenta is szinte lemondott, és amelynek a népi nyelvhasználat sem őrzi többé idetartozását. Amíg például Kolozsvárt senkinek sem jut eszébe Cluj-Napoca-ként, Kassát Kosice-ként, Ungvárt Uzsgorodként emlegetni, ma már Vas megyében is ritkán mondanak Felsőőrt Oberwart helyett, és Sopron környékén is inkább az Eisenstadt elnevezés dívik, nem pedig a Kismarton. Hogy a falvakról ne is szóljunk. A sok-sok nyugat-dunántúli magyar közül, aki családjával ellátogat a Fertő-tó melletti gyerekparadicsomba (Märchenpark), aligha akad néhány, aki az azt magában foglaló települést nem Sankt Margarethen-ként, hanem az elcsatolás előtti hivatalos nevén: Szentmargitbányaként nevezi meg.

Mentségükre legyen mondva, hogy ha netán egy rövid sétára is jut idejük a település utcácskáin, nem találkoznak az 1921. évi szentmargitbányai harcok emlékművével… Nem értesülnek a Héjjas Iván felkelő seregéhez tartozó Láner István portyázó csapatának 1921. augusztus 29-ei haditettéről, a falut megszállva tartó osztrák csendőrök bravúros kikergetéséről.

Ez persze érthető, de az már kevésbé, hogy a 85 évvel ezelőtti nyugat-magyarországi felkelés még ma is ismeretlen a közvélemény előtt, és a történettudomány sem tett meg mindent a feltárásáért. Pedig ha csak annyit tudunk, hogy ez volt az egyetlen komoly, ráadásul sikeres kísérlet a trianoni döntéssel való fegyveres szembeszegülésre – hiszen még a felkelő „bandákat” megvetéssel emlegető marxista történész (Ormos Mária) is úgy látja, a felkelés hozzájárult ahhoz, hogy Sopron és környéke Magyarországon maradhasson –, akkor már ennyi elegendő lehetne az ünneplésre, a felkelők (szabadságharcosok) bevonulására a nemzeti mitológiába. Ez a bevonulás azonban nem történik meg, aminek a lefojtott (s ezért persze néha nagy füsttel fölszakadó) magyar nemzeti érzésen kívül valószínűleg két oka van. Az

egyik az osztrákok érzékenységének a kímélése. Ez fölösleges, mert egyrészt nem mi vettük el, ami az övék volt, másrészt a hallgatás csak tartósítja a kibeszéletlen érzékenységet. A másik ok bizonyára az, hogy a szabadságharc katonai vezetői – elsősorban Prónay Pál, Héjjas Iván és gróf Ostenburg-Moravek Gyula – az 1919-es véres kommunista terror ugyancsak véres megbosszulásának felelősei közé tartoznak. Annyit mindenképpen leszögezhetünk, hogy bármit tettek másutt és máskor Héjjas Iván és a többiek, a ma ismert tények szerint Nyugat-Magyarországon a magyar nemzet hőseiként viselkedtek.

A kezdetben néhány száz, később legföljebb 3-4 ezer önkéntes magyar szabadságharcos 1921. augusztus végén kezdte meg a küzdelmet, és jó egy hónap alatt teljesen kifüstölte a megszálló osztrák csendőr alakulatokat a terület egészéről, a déli Gyanafalvától a Pozsony alatti Köpcsényig. Harcászatuk a cselre, a megtévesztő manőverekre (például sokkal nagyobb sereg látszatát igyekeztek kelteni), a meglepetésszerű rajtaütésekre, a személyes vakmerőségre, portyázásokra, járőrözésekre épült. E módszerek révén gyakran diadalmaskodtak számbeli fölényben lévő ellenséges csapatokon. Felsőőrt például csupán néhány bátor magyar harcos foglalta vissza, miután meglepte a főtéren parádézó osztrákokat. Pinkafőnél húsz magyar vitéz a helyi lakosok segítségével több mint kétszáz osztrák csendőrt futamított meg. A nagyobb ütközetek közül említésre méltó a Kirschlag-i (a történelmi határ túloldalán) vagy a két ágfalvi csata. Az első folyamán a felkelők nem akárkit ejtettek fogságba: Robert Davy-t, Burgenland újdonsült, skót származású kormánybiztosát. A második, szeptember 7-ei ágfalvi csatát az váltotta ki, hogy az osztrákok megszállták a Sopront ellátó kutakat, hogy így kényszerítsék megadásra a várost. 450 osztrák csendőr vallott kudarcot ekkor a negyedannyi, hazáját védő felkelő ellenében. Az ágfalvi ütközetekben különösen kitüntették magukat a Selmecbányáról Sopronba telepített bányászati akadémia hallgatói vagy a szombathelyi vasutasok. Ez egyszersmind cáfolja azt a fel-felbukkanó vélekedést, hogy a szabadságharc nem a helyi lakosok ügye volt. Kétségtelen, a terület német és horvát lakossága ekkor – ritka kivételtől eltekintve – nem fogott fegyvert, de az Ausztriához való csatlakozást sem szorgalmazta. (Nem sokkal később viszont, 1923-ban tíz, horvát és német lakosságú Vas megyei falut a lakosság követelésére csatoltak vissza Magyarországhoz.) A környékbeli magyar felkelők közül azonban jónéhányat név szerint ismerünk: így a szombathelyi *Olaszy József*et és a hősi halált halt *Pehm Ferenc*et (Mindszenty bíboros rokonát), *Marton Jenő* rohonci ügyvédet, *gróf Erdődy Tamás*t és az ő – egy fénykép tanúsága szerint – ugyancsak fegyvert fogó feleségét vagy *borostyánkői Egán Imré*t, volt békési főispánt, a híres agrárpolitikus, Egán Ede fiát. Ő saját lovas csapatával harcolt, mígnem megsebesült, és fogságba esett. Egy adat szerint az osztrákok megkínozták.

S ha már a résztvevőknél tartunk, meg kell említeni a Héjjas fivérek: Iván, Aurél, Tibor, Jenő vezette, kecskeméti és Kecskemét környéki gazdákból és tisztekből verbuválódott népes csapatot, amely úttalan utakon, titokban jutott el Nyugat-Magyarországra. A világháborúban és a kommün alatti szervezkedésben tapasztalatokat szerzett emberek egy része járt már a nyugati vidéken: 1920-ban, a történelmi határt átlépve vakmerően megtámadták a fürstenfeldi fegyverraktárat. Az itt szerzett zsákmány lett muníciójuk alapja. Közéjük tartozott, és számos nyugat-magyarországi akcióban kitüntette magát *Francia Kiss Mihály*, s velük együtt harcolt nagyszámú albán és bosnyák mohamedán harcos, köztük *Durics Hilmi Husszein*. Ő 85 társával 1920 őszén csatlakozott a Prónay-különítményhez. Olyannyira kötődött bajtársaihoz, hogy 1927-ben sokuk lakóhelyén, Kecskeméten kérvényezte a magyar állampolgárságot. Durics Husszein a magyarországi iszlám közösség nagytekintélyű vezető papja lett a két háború között. Ugyancsak Kecskemétről, a helyi felsőkereskedelmi iskolából egy szakasznyi diákot toborzott a felkelők közé az akkor ott érettségiző legkisebb Héjjas fivér: Jenő. A mintegy 60-70 hősi halott életébe került, sikeres szabadságharc megerősítette a Velencében tárgyaló magyar miniszterelnök, gróf Bethlen István és külügyminiszter, gróf Bánffy Miklós tárgyalási pozícióit, és hozzájárult ahhoz, hogy

Sopronra és nyolc környező falura népszavazást írjanak ki a nagyhatalmak. A kormány ugyanakkor kötelezettséget vállalt arra, hogy a terület többi részéről záros határidőn belül eltávolítja a felkelőket.

A harcolók azonban, akik gyakran étlen-szomjan vállalták nemes küldetésüket, s nem élvezhették a magyar kormány segítségét, nem kívánták megvárni ezt. *A települések küldötteinek jelenlétében 1921. október 4-én, a felsőőri községháza erkélyéről kikiáltották saját államukat, a független Lajta-bánságot*. Államfőnek *Prónay Pál* alezredest választották meg. Lapot alapítottak, saját bélyeget bocsátottak ki (Bécsben nyomatták), és megkezdték a közigazgatás újjászervezését. Kormányt azért nem tudtak teljes létszámban kiállítani, mert a Héjjas vezetésével a Fertő mellett ekkor még harcoló sereg vezetői a nekik fenntartott tárcákat azzal hárították el, hogy egyelőre fontosabb dolguk van a miniszterkedésnél…

A szabadságharcos vezetők természetesen tudták, hogy államuk nem állhat fenn sokáig. Nem is ez volt a céljuk. Jobb alkupozíciót akartak elérni, és kivárni azt a helyzetet, amíg a visszafoglalt területet vissza lehet csatolni Magyarországhoz. A végkifejletet csak késleltette, de meg nem akadályozhatta Károly király október végi, második visszatérési kísérlete. A felkelőkhöz kötődő legitimisták (*báró Lehár Antal*, *gróf Sigray Antal,* Nyugat-Magyarország kormánybiztosa és mások) vele tartottak, és a király részéről vesztes budaörsi csata után kegyvesztettek lettek vagy menekülni is kényszerültek. Prónay, Héjjas és a felkelés szervezésében szintén szerepet játszó *Gömbös Gyula* Horthy hívének számított. Prónayt végül személyesen Horthy győzte meg Nyugat-Magyarország feladásának elkerülhetetlenségéről. A kiürítésre november 4-én került sor.

A soproni népszavazás 1921. december 14-én fényes magyar sikert hozott. S bár a szabadságharcosok vereségként élték meg, hogy el kell hagyniuk a felszabadított országrészt – egy csoportjuk 1922-ben Vas megye területéről újra akarta kezdeni a harcot, de árulás folytán kudarcot vallott –, az ő érdemük is, hogy „a leghűségesebb város” ma is Magyarország része. Önként adódik a kérdés: mi lett volna, ha az ellenállás zászlaját nemcsak itt, a többségében németek és horvátok lakta Lajta-bánság területén bontottuk volna ki, hanem már 1918 őszétől a Székelyföldön, a Bácskában, a Csallóközben stb. is (ahelyett, hogy higgyünk a dilettáns Károlyi-rezsim pacifizmusának)? Ez örökre kérdés marad.

Az pedig el nem múló teher a nemzet lelkiismeretén – 1918-ig nem volt rá példa –, hogy diktátum nyomán ugyan, mégis önként, puskalövés nélkül adtuk föl ősi területeinket, köztük kultúránk kultikus földjét: Erdélyt. Egyedül Nyugat-Magyarországon történt meg, hogy voltak férfiak, akik komolyan vették azt az elvet, amit ezerévek óta komolyan vett minden ép lelkületű nemzet, hogy a haza földjét életünk árán is meg kell védeni. A nyugat-magyarországi szabadságharcosokkal akkor, külpolitikai okokból, nem vállalhatott közösséget a magyar kormány, s emlékük méltó ápolását azóta is politikai szempontok akadályozzák. Ezek olykor lehetnek jogosak, de a szellemi életben elsőbbségük nem lehet. Ezért nyugodtan megadhatjuk a teljes tiszteletet a harcosok emlékének. Hogy Sopron és környéke magyarnak maradásában pontosan mekkora szerepe volt az ő áldozatvállalásuknak, teljes bizonyossággal még nem tisztázta a tudomány. De hogy megrendült nemzeti önbecsülésünk megmentésében volt és ma is lehet szerepe, az aligha kétséges.